

پوهنتون اسلام

پوهنځی شرعیات و قانون
پروگرام ماستری تفسیر و حدیث

امارت اسلامی افغانستان

وزارت تحصیلات عالی
معینیت امور علمی

جمع و بررسی احادیث وارده در سخن چینی و تجسس

(رساله ماستری)

محصل: مطیع الله "مسرور"

استاد رهنما: دکتور فصیح الله "عبدالباقي"

سال: ۱۴۰۲ هـ. ش - ۱۴۴۵ هـ. ق

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

پروگرام ماستری تفسیر و حدیث

امارت اسلامی افغانستان

وزارت تحصیلات عالی

معینیت امور علمی

جمع و بررسی احادیث وارده در سخن چینی و تجسس

(رسالة ماستری)

محصل: مطیع الله "مسرور"

استاد رهنما: دکتور فصیح الله "عبدالباقي"

سال: 1402 هـ. ش - 1445 هـ. ق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پوهنځی شرعیات و قانون

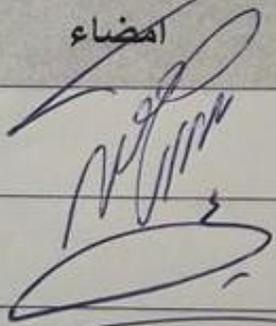
دیارتمنت تفسیر و حدیث

بورده ماستری

تصدیق نامه

محترم مطیع الله ولد صدراعظم ID: SH-MST-s1400-808 محصل دور هفتم تفسیر و حدیث که رساله ماستری خویش را زیر عنوان: جمع و بررسی احادیث وارده در سخن جینی و تجسس به روز سپتمبر تاریخ ۱۷ / ۱۱ / ۱۴۰۲ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس بررسی هیات تحکیم مستحق ۸۰ (نمره به عدد) استاد پور (نمره به حروف) گردید. موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

اعضای هیات تحکیم:

ردیف	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	استاد شکرالله مخلص	عضو هیات	
۲	دکتور اصحاب الله اواب	عضو هیات	
۳	دکتور فصیح الله عبدالباقی	استاد رهنما و رئیس جلسه دفاع	

معاون علمی

آمر بورده ماستری

خلاصه

موضوع تحقیق تحت عنوان " جمع و بررسی احادیث وارده در سخن چینی و تجسس " از لحاظ محتوی، شامل مطالبی چون، معرفی جزئیات موضوع از قبیل، معرفی سخن چینی، عمل و کیفیت سخن چین، تمامی و خبرکشی میباشد. و از لحاظ محتوا بریک مقدمه و سه فصل تقسیم شده است: در مقدمه موارد لازم برای تحقیق بررسی شده است.

در فصل اول موضوعات چون مفهوم سخن چینی، ریشه سخن چینی، تجسس یا جاسوسی، تاریخچه سخن چینی بررسی شده است.

در فصل دوم: حریم خصوصی و نفی تجسس و سخن چینی، دلایل حفظ حریم خصوصی و نفی تجسس و سخن چینی، استثنائات وارد بر حریم خصوصی (دشمنان خارجی، دادخواهی مظلوم از ظالم و حاکمان مستکبر)، انگیزه ها، آثار و اضرار سخن چینی و تجسس و مسوولیت مسلمان در قبال آن، پیامد ها و ضرر های دنیوی و اخروی سخن چینی و تجسس، پیامد های اخروی سخن چینی و تجسس، پیامد های دنیوی سخن چینی و تجسس، وظایف مومن در قبال سخن چین و متجسس، سرانجام نمام یا سخن چین، شاخص های سخن گفتن در سنت پیامبر (صلی الله علیه و سلم)، (پرهیز از غیبت و سخن چینی دیگران، پرهیز از ظن و گمان بد، دوری از تجسس گرایی و سخن چینی، عدم توهین به مقدسات دیگران و پرهیز از دروغ گویی) بررسی میشود.

و در فصل سوم: احادیث وارده بر سخن چینی، سخن چینی عامل خصومت و دشمنی، وارد نشدن سخن چین به بهشت، مجازات سخن چین در قبر، سخن چینان بدترین مردمان، سخن چینان دورترین مردمان از پیغمبر (صلی الله علیه و سلم)، پاداش حفظ زبان از بدگویی و سخن چینی، نفی سخن چینی از اصحاب پیامبر، احادیث وارده بر تجسس، ممنوعیت تجسس، نهی از تجسس و کنکاش، تجسس از دشمنان اسلام از منظر پیامبر (صلی الله علیه و سلم)، تجسس کافر از سرزمین مسلمان ها، تجسس عامل اتهام فساد به مسلمانان و در اخیر به نتیجه گیری و پیشنهادات می پردازیم.

یافته های تحقیق نشان میدهد که تجسس و سخن چینی امنیت اجتماعی را به مخاطره می افکند، قرآن کریم و احادیث متعدد پیغمبر گرامی (صلی الله علیه و سلم) مؤمنان را به شدت از تجسس در امور شخصی دیگران بر حذر می دارد.

واژه های کلیدی: سخن چینی، تجسس، احادیث

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

Error! Bookmark not defined.....	مقدمه
Error! Bookmark not defined.	1- بیان مسئله.....
Error! Bookmark not defined.	2- اهمیت و ضرورت تحقیق
Error! Bookmark not defined.	3- اهداف تحقیق:.....
Error! Bookmark not defined.	4- پیشینه تحقیق.....
Error! Bookmark not defined.	5 سوالات تحقیق.....
Error! Bookmark not defined.	6 روش تحقیق:.....
Error! Bookmark not defined.	7 پلان تحقیق:.....

فصل اول

مفاهیم و کلیات

Error! Bookmark not defined.	مبحث اول: مفاهیم مقدماتی:.....
Error! Bookmark not defined.	مطلب اول: مفهوم سخن چینی:.....
Error! Bookmark not defined.	مطلب دوم: ریشه سخن چینی.....
Error! Bookmark not defined.	مطلب سوم: تجسس یا جا سوسی.....
Error! Bookmark not defined.	مبحث دوم: تاریخچه تجسس و سخن چینی.....

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب اول: تاریخچه تجسس

Error! Bookmark not defined.مطلب دوم: تاریخچه سخن چینی قبل از اسلام و در عصر ظهور اسلام.

فصل دوم

حریم خصوصی و نفی سخن چینی و تجسس از منظر اسلام

Error! Bookmark not defined. ..... مبحث اول: حریم خصوصی و نفی تجسس و سخن چینی

Error! Bookmark not defined.مطلب اول: دلایل حفظ حریم خصوصی و نفی تجسس و سخن چینی.

Error! Bookmark not defined.الف: دلیل عقلی حفظ حریم خصوصی و نفی تجسس و سخن چینی.

Error! Bookmark not defined.ب: دلیل نقلی حفظ حریم خصوصی و نفی تجسس و سخن چینی.

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب دوم: استثنائات وارد بر حریم خصوصی

Error! Bookmark not defined. ..... الف: دشمنان خارجی (تجسس)

Error! Bookmark not defined. ..... ب: دادخواهی مظلوم از ظالم و حاکمان مستکبر

Error! ..... مبحث دوم: انگیزه ها، آثار و اضرار سخن چینی و تجسس و مسوولیت مسلمان در قبال آن

Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب اول: انگیزه ها و عوامل سخن چینی

Error! Bookmark not ..... مطلب دوم: پیامد ها و ضرر های دنیوی و اخروی سخن چینی و تجسس

defined.

Error! Bookmark not defined. ..... الف: پیامد های اخروی سخن چینی و تجسس

Error! Bookmark not defined. ..... (1) عذاب قبر

- 2) حرام شدن بهشت بر شخص سخن چین ..... Error! Bookmark not defined.
- ب: پیامد های دنیوی سخن چینی و تجسس ..... Error! Bookmark not defined.
- 1) ترور شخصیت و هتک حرمت مؤمن ..... Error! Bookmark not defined.
- 2) تضعیف روابط خانوادگی واجتماعی ..... Error! Bookmark not defined.
- 3) ترویج ضدارزش ها ..... Error! Bookmark not defined.
- 4) عدم پویایی وسلامت جامعه ..... Error! Bookmark not defined.
- 5) دشمنی و تفرقه ..... Error! Bookmark not defined.
- 6) پذیرفته نشدن دعا ..... Error! Bookmark not defined.
- مطلب سوم: وظایف مومن در قبال سخن چین و متجسس ..... Error! Bookmark not defined.
- مطلب چهارم: سرانجام نَمّام یا سخن چین ..... Error! Bookmark not defined.
- مبحث سوم: شاخص های سخن گفتن در سنت پیامبر (صلی الله علیه و سلم) ..... Error! Bookmark not defined.
- مطلب اول: پرهیز از غیبت و سخن چینی دیگران ..... Error! Bookmark not defined.
- مطلب دوم: پرهیز از ظن و گمان بد ..... Error! Bookmark not defined.
- مطلب سوم: دوری از تجسس گرایی و سخن چینی ..... Error! Bookmark not defined.
- مطلب چهارم: عدم توهین به مقدسات دیگران ..... Error! Bookmark not defined.
- مطلب پنجم : پرهیز از دروغ گویی ..... Error! Bookmark not defined.

فصل سوم

سخن چینی و تجسس و پیامد های آن از منظر احادیث

Error! Bookmark not defined. ..... مبحث اول: احادیث وارده بر سخن چینی

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب اول: سخن چینی عامل خصومت و دشمنی

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب دوم: وارد نشدن سخن چین به بهشت

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب سوم: مجازات سخن چین در قبر

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب چهارم: سخن چینان بدترین مردمان

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب پنجم: سخن چینان دورترین مردمان از پیغمبر (صلی الله علیه و سلم)

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب ششم: پاداش حفظ زبان از بدگویی و سخن چینی

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب هفتم: نفی سخن چینی از اصحاب پیامبر

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب هشتم: موارد استثناء از سخن چینی و تجسس

Error! Bookmark not defined. ..... مبحث دوم: احادیث وارده بر تجسس

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب اول: ممنوعیت تجسس

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب دوم: نهی از تجسس و کنکاش

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب سوم: تجسس از دشمنان اسلام از منظر پیامبر (صلی الله علیه و سلم)

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب چهارم: تجسس کافر از سرزمین مسلمانان

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب پنجم: تجسس عامل اتهام فساد به مسلمانان

Error! Bookmark not defined. ..... خاتمه

1- نتیجه گیری..... 11

14..... 2- پیشنهادات.....

Error! Bookmark not defined. ..... 3- فهرست احادیث

Error! Bookmark not defined. ..... 4 فهرست اعلام

16..... 5- منابع و مؤخذ

تیجه گیری

زندگی اجتماعی ناگزیر از رعایت یک سری الزامات مرتبط با آن است که طبیعت دوگانه فردی و جمعی وی چنان بهم آمیختگی ای بوجود آورده است که جمع میان آن دو بر این مشکل افزوده است. از مهمترین این الزامات برای دست یابی به زندگی مسالمت آمیز افراد در کنار یکدیگر شفاف سازی مفهوم حریم خصوصی و تبیین حیطه حقوق و تکالیف متقابل فرد و جامعه در این زمینه است؛ چراکه احتمال سوء استفاده از حقوق علیه دیگری از مهمترین دغدغه های طرفین این رابطه دوسویه است.

1- با بررسی های صورت گرفته بیان شد که مبانی حمایت از حریم خصوصی را می توان این گونه در پنج اصل احصاء کرد پاسداشت کرامت انسانی؛ احترام به حریم و حرمت مؤمن حرمت اذیت و آزار دیگران خصوصا مومنین امانت داری و رازداری منع اشاعه فحشاء در جامعه و حفظ سلامت اخلاقی به این ترتیب حقوق مردم از بعد فردی در جامعه مورد تاکید اسلام واقع شده است و لی از آن سو، به حقوق جامعه در نگاه کلان که حکومت را میتوان نماد و نماینده آن برسر مرد نیز باید توجه شود. در قرآن و سیره بر آن حضرات مواردی را آوردیم که به دلایلی حریم افراد از قشرهای مختلف مورد نقض قرار گرفته است. مجموع این افراد فارغ از دلیلی که بوده و حریم خصوصیشان مورد نقض قرار گرفته در این گروه ها: «کارگزاران حکومتی؛ دشمنان خارجی؛ منافقین و معاندین داخلی کودک و نوجوان از جانب اولیاء خود؛ موارد مصرح در استثنائات سخن چینی و تجسس و مواردی که اخبار و اطلاعاتشان افشاء میشود در این دسته بندی ها می گنجد» فاسقی که اخباری را بیان می کند؛ ظالم از جانب فردی که مظلوم واقع شده است مشورت خواهی در امر ازدواج فرد فاسق حاکم ظالم؛ مخلان امنیت» میباشد.

2- ساحت مقدس اسلام، ارزش و اهمیت وافری برای مسأله احساس آرامش و امنیت مردم در تمام شئون زندگی و امور داخلی شان قائل است و حفظ حریم مردم و نگهداری اسرار آنان را واجب شمرده و تجسس از مسایل درونی زندگانی و رفتار پنهانی آنان را تحریم نموده است. تحریمی که قلمرو و محدوده آن تنها اسرار، عیوب و لغزش های شخصی و

خانوادگی است و با مصالح عمومی جامعه هیچ‌گونه ارتباطی ندارد. این در حالی است که در مقابل، مسائل و اموری هم موجود است که به منافع ملی و حفظ نظام مسلمین وابستگی دارند و به ناچار در چارچوب قوانین و مقررات ویژه‌ای تحت نظارت و کنترل قرار می‌گیرند.

3- پس تجسس هرچند به نفسه کرداری زشت و ناپسند است و مرتکب آن مورد سرزنش و نکوهش قرار گرفته است؛ اما نهی از تجسس مطلق نیست و از این نظر که در بردارنده مصالح و منافع هست یا خیر؛ به اقسامی تقسیم می‌شود: تجسس و جستجوگری به صرف آگاهی از احوال اشخاص و بدون انگیزه عقلایی انجام شود. با نیت و قصدی ناپسند هم چون هتک حرمت، اشاعه فحشا، آزدن افراد، براندازی و یا تضعیف حکومت اسلامی انجام گیرد. تجسس با قصد و انگیزه سالم صورت پذیرد که خود به دو گونه قابل تقسیم است: الف) غرض و هدفی لازم و ضروری در میان باشد مانند حفظ حکومت اسلامی در مقابله با بدخواهان، برطرف کردن زمینه‌های گمراهی از جوامع اسلامی، آگاهی از چگونگی کارکرد کارگزاران، آگاهی از وضعیت نیروها و تجهیزات دشمن و...

ب) هدفی راجح و با ارزش ولی غیر لازم در میان باشد؛ مانند یافتن افراد صلاحیت‌دار، آگاهی از دانش‌های روز، کشف نیازهای اجتماعی و... دو قسم اول و دوم همان تجسس‌های نامشروع است و در حرمت آن و جایی که مورد تجسس، عیوب باشد؛ جای تردیدی نیست. قسم سوم با دو گونه‌اش همان تجسس‌های مشروع است که مرتکب با نیتی پاک و انگیزه‌ای سالم به آن عمل می‌کند و با استفاده از قرآن و سنت، حکم آن‌ها به دست می‌آید.

4- جاسوسی نیز هم خانواده با تجسس و از ریشه «جس» به معنای شناسایی کردن به صورت پنهان و ظریف است و به دو قسم مشروع و نامشروع تقسیم می‌شود. اگر جاسوسی به نفع امت اسلام و احقاق عدالت و آمادگی علیه دشمنان باشد، امری بایسته و لازم است. و در صورتی که به سود دشمن و علیه نظام اسلامی خبرچینی صورت گیرد، مستحق مجازات و کیفر است.

5- منابع فقهی به منظور حفظ نظام اسلامی از خطر جاسوسان داخلی و خارجی، هوشیاری و مراقبت کامل را توصیه نموده و تأکید دارد جامعه اسلامی در صورت دستیابی به جاسوسان و اثبات جرمشان، آنان را به مجازات برسانند. البته مواردی هم هست که جاسوس علی‌رغم آن که مستحق مجازات و جزا است؛ ولی اعمالی انجام می‌دهد و یا شرایطی پدیدار می‌گردد که کاهش دهنده مجازات است. به طور مثال پذیرش اسلام از سوی جاسوسان غیرمسلمان و همکاری جاسوسان و ارائه اطلاعات درباره کشف اسرار مربوط به دشمن می‌تواند، باعث عفو و تخفیف مجازات شود.

یشنهادات

1. پیشنهاد می‌گردد به سخن‌چین نباید روی خوش نشان داد، بلکه باید با او چنان برخورد کنید که به خود اجازه ندهد، حرف دیگران را پیش شما نقل کند. در غیر این صورت، شریک جرم او شده، او را در کارش تشویق کرده‌اید. این را هم باید دانست که سخن‌چین همان‌طور که سخن دیگران را نزد ما افشا می‌کند، سخن ما را نیز پیش دیگران بر ملا می‌سازد.

2. پیشنهاد می‌گردد هنگام رویارویی با اشخاص سخن‌چین، رعایت نکات زیر ضروری است:

- ✓ او را نهی از منکر کنیم و زشتی کارش را به او گوشزد نموده، نصیحتش کنیم.
- ✓ در صورتی که بر این کار خود اصرار ورزد او را از خود دور کنیم.
- ✓ با اعتماد به سخن او، نسبت به دیگران بدگمان نشویم.
- ✓ پس از شنیدن سخن او، در پی جست‌وجو و تحقیق از کسانی که درباره آنان سخن رفته، برنیاییم.

3. پیشنهاد می‌گردد برای مبارزه با این پدیده شوم اخلاقی و قطع ریشه‌های آن از درون جان آدمی، قبل از هر چیز باید به سراغ انگیزه‌های آن رفت. به یقین تا عامل حسد، دنیاپرستی، نفاق، حالت آزاده‌ی و انتقام‌جویی که عوامل اصلی پدیده شوم نیمه و سخن‌چینی و تجسس می‌باشد از میان نرود، این رذیله اخلاقی از وجود انسان برچیده نمی‌شود. ممکن است مدتی با اراده و تصمیم‌های قوی، محدود یا منفی گردد، ولی باز در مواقعی خود را نشان خواهد داد.

4. بسیاری از فضایل یا رذایل اخلاقی در یکدیگر تأثیر متقابل دارند هر کدام می‌تواند سبب دیگری و گاه مسبب از آن گردد، و این در حالات و شرایط مختلف روی می‌دهد. از سوی دیگر؛ دقت در پیامدهای منفی سخن‌چینی و نقش ویرانگر آن در خانواده و جامعه و عواقب ناگواری که از این رهگذر دامن همه را می‌گیرد، و همچنین تفکر در مجازات‌های دنیوی و اخروی پروردگار، قطعاً از عوامل بازدارنده خواهد بود. بنابراین توصیه می‌گردد که در مورد پیامد ها و جزای‌های دنیوی و اخروی سخن‌چینی و تجسس تعمق جدی گردد تا باشد چنین اعمال قبیح را انجام ندهند.

5. افرادی که به سخن چینی عادت کرده‌اند، پیشنهاد می‌گردد باید نتایج فوق را همه روزه از نظر بگذرانند، و پی در پی به خود تلقین کنند که سرانجامِ نمایی و سخن چینی این است!، و گرنه وسوسه‌های شیطانی و هوا و هوس آنها را آسوده نخواهد گذاشت.

منابع و مؤخذ

قرآنكريم

كتابها

1. ابن اثير جزرى، على بن محمد، اسد الغابة فى معرفة الصحابة، بيروت لبنان، (1409 هـ ق) ج، ص (5/ 365
2. ابن كثير دمشقى، اسماعيل بن عمرو، تفسير القرآن العظيم (ابن كثير)، دار الکتب العلميه، منشورات محمدعلى بيضون، بيروت، 1419 ق.
3. ابن منظور، محمد بن مكرم، لسان العرب، ج 1، ج 2، بيروت، دارالحيا التراث العربى، 1408 ق.
4. ابن تيميه، احمد، كتب و رسائل و فتاوى، به كوشش عبدالرحمان محمدقاسم نجدى، بيروت، مكتبة ابن تيميه؛ (1423) ق
5. الحنفى عبدالغنى بن اسماعيل، ذخاير الموارث فى الدلالة على مواضع الحديث، قاهره، نشر دار الشعب، (1408).
- هـ ق
6. الدمشقى، حافظ جمال الدين ابوالحجاج يوسف عبدالرحمن، تحفة الاشراف بمعرفة الاطراف، تحقيق عبدالصمد شرف الدين، 1384 ق
7. هـ العسقلانى، أحمد بن علي بن حجر (ت852):فتح الباري بشرح صحيح البخاري، تحقيق محمد فؤاد عبد الباقي ومحب الدين الخطيب، دار المعرفة، بيروت، 1379هـ.
8. ابو عبدالله احمد بن حنبل، (ت. 241هـ. 855م) المسند. ط.1، 20م، (شرحه و وضع فهارسه احمد محمد شاكر)، دارالحديث، القاهرة، 1416هـ. 1995م. (٤٥٩/٦) و سنن ابن ماجة برقم (٤١١٩)
9. ابن هشام، عبدالملك، السيرة النبوية، ج 2، بيروت، دارالمعرفة، چاپ اول، بى تا.

10. ابو عبدالله، محمد بن اساعيل، بن ابراهيم البخارى (ت. 256هـ. 869م) صحيح البخارى. رقم الطبعه: بلا، 6م، ضبطه و رقمه و وضع فهارسه الدكتور مصطفى اديب البغا) مؤسسه الخدمات الطباعه، بيروت، 1400 هـ. 1980م. حديث 4179

11. ابن عربى، محمد، احكام القرآن، به كوشش محمد عبدالقادر عطا، بيروت، 1408ق/ 1988م؛

12. ابن مفلح، ابراهيم، المبدع، بيروت، 1400ق؛ ج .

13. ابن قدامه، عبدالله، المغنى، بيروت، 1404ق/ 1984م؛

14. ابن مفلح، محمد، الفروع، به كوشش ابوالزهراء حازم القاضى، بيروت، 1418ق؛

15. ابن عابدين، محمد امين بن عمر بن عبدالعزيز المعروف بابن عابدين الدمشقى فقيه ديار الشام وامام الحنفية، (ت

1252هـ . 836م). رد المحتار على در المختار شرح تنوير الابصار. ط. 1. 12م، (تحقيق الشيخ عادل عبدالموجود و

الشيخ على معوض)، دارالكتب العلميه، بيروت، 1414هـ . 2003م. ، ج3،

16. أبو داود، سليمان بن الأشعث السجستاني (ت275): سنن أبي داود، تحقيق محيي الدين عبد الحميد، دار الفكر.

17. أبي زكريا يحيى بن شرف النووي الدمشقي، رياض الصالحين، تحقيق: عصام موسى هادي، الناشر: وزارة الأوقاف والشؤون الإسلامية بقطر، ط4 1428.

18. أبو عبدالرحمن محمد ناصر الدين الألباني، السلسلة الصحيحة وشيء من فقهها وفوائدها، تأليف: الناشر: مكتبة المعارف، ط1 عام 1415.

19. الترمذي، محمد بن عيسى بن سورة (ت279) جامع الترمذي، تحقيق أحمد شاكر وآخريين، دار إحياء التراث العربي، بيروت.

20. الشوكاني، محمد بن علي بن محمد المعروف بالشوكاني، [ت1250هـ] ط، (1407) هـ ق ، تفسيرفتح القدير، . ط1،

10م، دار الكتب العلميه، بيروت، 1415م. الطبعة الثانية دارالكتب العلميه بيروت.

21. الشوكاني، محمد، نيل الاوطار، بيروت، 1973م.
22. الشايخ، عبدالله، صحابه و منافقان در عصر پیامبر، مترجم: خيرالدين، ادب، بيروت، (1427 ه.ق.)،
23. الرازي، فخر الدين محمد بن عمر بن الحسين [ت 604هـ]، التفسير الكبير المشهور بمفاتيح الغيب: دار الكتب العممية بيروت - لبنان ط (1438)هـ.
24. القرني، عائض، صفات منافقين، مترجم: سيد ادريس قيصرى، نشر آميّار (1429 ه.ق.)،
25. المقرئ الفيومي، احمد بن محمد بن علي، مصباح المنير، ج 1 بيچا، قاهره، مطبعه اليمينه، 1325..
26. النووي، يحيى، شرح على صحيح مسلم، بيروت، 1392ش؛
27. بابايى، حسن، جاسوسى از ديدگاه حقوق بين الملل، بيچا، تهران، گنج دانش، 1388،
28. پور سيد رضا، سيد مجتبى، بررسى فقهى تجسس در اسلام (پايان نامه كارشناسى ارشد)، كرج، دانشگاه آزاد، 1385،
29. دهخدا، على اكبر، لغتنامه، تهران، دانشگاه تهران، ج 6، 1377ش،
30. زحيلي، وهبه، (1389) تفسير المنير، مترجم، عبدالرووف مخلص، ج 3، ج 1، نشر جام،
31. سليم بن عيد الهاللي، بهجة الناظرين شرح رياض الصالحين، تأليف: دار ابن الجوزي.
32. طوسى، محمد، المبسوط، به كوشش محمدتقى كشفى، تهران، 1387ق؛
33. عايض القرني (1399) «صفات منافقين» ترجمه سيد ادريس قيصرى، نشر قاموس
34. عثمانى، مفتى محمد شفيع، تفسير معارف القرآن، ج: 8، مترجمان: مولانا محمد يوسف و مولانا محمد نقيب الله، انتشارات شيخ الاسلام احمد جام سال چاپ 1386.
35. عميد، حسن، فرهنگ عميد، بيچا، تهران، نشر فرهنگ انديشمندان، 1388،
36. قرائتى، محمد حسين، تفسير نور، ج: 12، ناشر: مركز فرهنگى درسهاى ازقرآن ايران سال چاپ 1384
37. كاشانى، فيض، المحجة البيضاء، مؤسسه النشر الاسلامى، ج 5،

38. گلدوزیان، ایرج، حقوق جزای اختصاصی، ج 11، تهران، دانشگاه تهران، 1384، ج 1.
39. لشجوده، رحمان، جاسوسی علیه امنیت داخلی ایران، کرج، پایان نامه کارشناسی ارشد، پیام نور، 1388،
40. مسلم بن الحجاج القشیری (ت 261): الصحيح، مسلم تحقیق محمد فؤاد عبد الباقي، دار إحياء التراث العربي، بيروت. (2622).
41. محمد علي بن محمد بن علان، دليل الفالحين لطرق رياض الصالحين، اعتنى بها: خليل مأمون شيحا، الناشر: دار المعرفة، ط 4 عام 1425.
42. نعمانی، محمدمنظور، معارف الحديث: كتاب الايمان، كتاب الرقاق، كتاب الاخلاق: مترجم: عبدالمجيد مرادزهی، ناشر: فاروق اعظم، 1389،
43. نراقی، مهدی، جامع السعادات، ترجمه سيد جلالدين مجتبوی، انتشارات حکمت، ۱۳۷۶، ج ۲،

مقالات

44. ذوالفقاری، قدرت، مروتی، سهراب و شیرخانی، محمدرضا، شاخص‌های سخن گفتن در اسلام، فصلنامه اسلام،

(1396) شماره 4

45. شیال، جمال‌الدین، «الجاسوسية فی حروب الایوبیین»، المقتطف، ۱۲ ذی‌قعدة ۱۳۶۰ق/ ۱ دسامبر ۱۹۴۱م، شم ۹۹

ص 1466

46. کاشانی، زهرا، آداب سخن در قرآن و نفی بدزبانی، فصلنامه معرفت، (1384) شماره 5

47. کدیور محسن (1386)، «حقوق غیر مسلمانان در اسلام معاصر» مجله آیین، شماره 6، ص 53

48. محسنی، فرید، محمدحسین میرعماد، مبانی و استثنائات حریم خصوصی در اسلام، دوفصلنامه علمی آموزه های

حقوقی گواه، سال پنجم، شماره دوم، پیاپی (9)، خزان و زمستان 1398، صص 276- 250

بخاطر دسترسی به متن کامل این تحقیق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته

و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af